

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАУКОВІ ПРАЦІ МАУП

Засновано у 2001 р.

Випуск 1(17)

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2008

УДК 330-339; 321.7; 159.9
ББК 65.9(4УКР)я43
М43

Редакційна колегія

Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф. — головний редактор
Антонюк О. В., д-р політ. наук, проф. — заступник головного редактора
Савєвич І. Г., канд. філол. наук — відповідальний редактор
Чирков В. М. — відповідальний редактор за випуск

Економічні науки

Захожай В. Б., д-р екон. наук, проф., Федоренко В. Г., д-р екон. наук, проф., Дахно І. І., д-р екон. наук, проф., Баєва О. В., д-р біол. наук, проф., Шостак Л. Б., д-р екон. наук, проф., Поляков О. М., д-р екон. наук, проф., Радзівський О. І., д-р екон. наук, Дмитренко Г. А., д-р екон. наук, проф., Криклій А. С., д-р екон. наук, проф., Куроченко О. В., д-р екон. наук, проф.

Політичні науки

Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф., Антонюк О. В., д-р політ. наук, проф., Бабкіна О. В., д-р політ. наук, проф., Горбатенко В. П., д-р політ. наук, проф., Кирилюк Ф. М., д-р філос. наук, проф., Бідзюра І. П., д-р політ. наук, проф., Варзар І. М., д-р політ. наук, проф., Храмов В. О., д-р політ. наук, проф., Шуба О. В., д-р політ. наук, проф.

Психологічні науки

Балл Г. А., д-р психол. наук, проф., Охременко О. Р., д-р психол. наук, Ложкін Г. В., д-р психол. наук, проф., Приходько Ю. О., д-р психол. наук, проф., Чуприков А. П., д-р мед. наук, проф., Онишук Л. А., д-р пед. наук

Юридичні науки

Бабкін В. Д., д-р юрид. наук, проф., Коваленко В. В., д-р юрид. наук, проф., Марчук В. М., д-р юрид. наук, проф., Стеценко С. Г., д-р юрид. наук, проф., Александров Ю. В., канд. юрид. наук, проф., Корнієнко М. І., канд. юрид. наук, проф.

Міжрегіональна Академія управління персоналом.

М43 Наукові праці МАУП / Редкол.: М. Ф. Головатий (голов. ред.) та ін. — К. : МАУП, 2001.
— Вип. 1. —
ISBN 966-608-120-2

К.: ДП «Видавничий дім «Персонал», 2008. — Вип. 1(17). — 348 с.: іл. — Бібліогр. в кінці ст. — ISBN 978-966-608-847-8

У збірнику наукових праць публікуються статті науковців, які займаються проблемами розвитку економіки, політології, психології і права.

Для науковців, викладачів, студентів, а також усіх, кого цікавить розвиток науки в Україні.

Збірник "Наукові праці МАУП" зареєстровано Державним комітетом інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України (свідоцтво від 11.04.02 за № 6048, серія КВ) як наукове видання, в якому висвітлюються результати наукових досліджень в галузях економіки, політології, соціології, психології, права, матеріалів наукових конференцій.

Вищою атестаційною комісією України "Наукові праці МАУП" визнано як фахове видання з економічних і психологічних наук (за постановою Президії ВАК України № 1-05/6 від 14 червня 2007 р.).

ББК 65.9(4УКР)я43+88я43

ISBN 966-608-120-2
ISBN 978-966-608-847-8

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2008
© ДП «Видавничий дім «Персонал», 2008

Пахарев А. Д. Українська суспільна думка про політичне лідерство і лідерів.....	118	Горачук В. В. Особливості індивідуально-психологічних якостей лікарів акушерів-гінекологів і педіатрів поліклінічних закладів	215
Чижова О. М. Вплив політичної культури молоді на політичний прагматизм	124	Наумич О. В. Неверотичні розлади як причина порушення психологічної готовності до материнства	220
Погорєлова І. С. Основні тенденції розвитку політичної культури молоді України	130	Тарасенко Л. Г. Особливості психологічного реагування на хворобу осіб, які страждають на венеричні захворювання	225
Чайка Н. Г., Шевченко С. В. Вплив освіти на політичну культуру молоді	135	Разумний П. К. Психологічний дебрифінг як складова надання психологічної допомоги у кризовій ситуації.....	230
Загоруй Г. В. Політолого-етнологічні засади типологізації та прагматологізації феномена етнополітичної партії.....	140	Кононенко К. В. Особливості розумової діяльності хворих на алкоголізм у різних стадіях і психопатологічних станах	235
Ашуров Векил СНГ как геополитический феномен.....	147	Фролова Т. В. Особливості розвитку особистісної готовності студентів психологічного профілю.....	241
Мохамад Камалалдеен Алжафа Проблема стабільності Сирії в ХХІ столітті	155	Проценко О. В. Модель підготовки майбутніх учителів до формування громадянської позиції учнів старшого шкільного віку	245
Дауд Назем Основные направления исследования курдской проблемы	162	Підлісний Ю. А. Теоретичні аспекти агресивної поведінки військовослужбовців	249
Ротар Н. Ю. Основні напрями теоретико-методологічного оновлення концепції політичної культури	170	Соломка Т. М. Детермінантна роль особистісних властивостей студентів у процесі самоактуалізації	252
Молочко П. Роль політичних традицій у формуванні політичної культури молоді	176	Велитченко Л. К. Особистісно-діяльнісна модель педагогічної взаємодії як основа контролюючої діяльності вчителя.....	260
Гутор М. М. Євроінтеграційні орієнтації політичних партій як чинник формування політичної культури української молоді.....	181	Крисанова О. С., Літвіненко К. О., Чепорнюк Є. Г., Семенов С. М. Вплив відвідування дошкільного закладу на соціальну адаптацію молодших школярів	266
Цікул І. Роль і місце цінностей паритетної демократії у структурі політичної культури сучасної української молоді	187	ЮРИДИЧНІ НАУКИ	271
Шевченко С. В. Роль освіти в сучасному розвитку суспільства	193	Белов С. Н. Характер міжнародно-правового регулювання міжнародних расчетов між державними	271
Костиця А. А. Афганський пік "холодної війни"	198	Женжеруха О. Ж. Поняття причин та умов злочинності	279
ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ	204	Парака А. А. Ефективність кримінально-правової політики	283
Турніна О. Л. Особистісно-діяльнісний підхід як методологічний принцип дослідження особистісно-професійного розвитку майбутніх психологів	204	Фуфаєва О. О. Договір участі в дольовому будівництві житла і способи інвестування в об'єкти житлового будівництва	287
Вакулич Т. М., Муханова І. Ф. Особливості формування інтернет- залежності у осіб, які працюють з комп'ютерними технологіями	210		

Н. Г. ЧАЙКА

С. В. ШЕВЧЕНКО

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

ВПЛИВ ОСВІТИ НА ПОЛІТИЧНУ КУЛЬТУРУ МОЛОДІ

Наукові праці МАУП, 2008, вип. 1(17), с. 135–139

Розглядаються актуальні проблеми самобутності та євроінтеграції України, особливості сучасного стану освіти та її роль у розвитку суспільства, формуванні політичної культури молоді та майбутнього потенціалу держави. На прикладі Київського будівельного технікуму показано можливості подальшого розвитку однієї із структур національної системи освіти.

Надзвичайно важливим чинником і необхідною умовою функціонування політичної сфери суспільства є політична культура як складова загальної культури суспільства, соціальних груп та індивідів. Саме вона визначає рівень цивілізованості будь-якого соціуму і компетентності його елітних прошарків. Здатність суспільства до саморозвитку залежить від того, на яких засадах будуються відносини між владою і громадянами, як працює система багатопартійності, в якій тональності відбувається діалог різних ідеологій. Поняттям “політична культура” охоплюється весь спектр ціннісних орієнтацій, рівень політичної свідомості і поведінки, культура діяльності політичних інституцій та окремих політиків. Політична культура поєднує в собі об’єктивні соціально-нормативні компоненти свідомості та поведінки й суб’єктивні стани, що відбивають відчуття відповідності цих нормативів реальному життю. Розрізняють поняття політичної культури суспільства, суспільної групи та окремої особистості. Індивідуальна політична культура характеризується ступенем знання, емоційного сприйняття та практичного опанування норм політичної соціалізації, загальнокультурним рівнем, компетентністю в політиці, адекватністю оцінок, рівнем свідомості, розумінням своєї соціальної ролі, ступенем включення до суспільно-політичної системи [1, 233].

Поняття політичної культури охоплює всю сукупність політичного життя, стосується держави, нації, її історії та соціополітичної системи. Як теоретичне поняття вона розглядається науковцями,

як практичне — формується і реалізується політиками, партіями, кожним окремим громадянином. І саме освіті належить важлива роль у формуванні політичної культури, розвитку суспільства.

Освіта — основа інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави. Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями. Питання сучасного розвитку освіти широко обговорюються не тільки фахівцями в галузі освітньої діяльності, а й політиками, представниками державних структур, громадськістю.

Нинішній етап розвитку нашої держави пов’язаний з її інтеграційним курсом до євроатлантичного простору, а це вимагає утвердження в суспільстві відповідних економічних і суспільно-політичних засад розвитку [5, 301]. Останні десятиліття пройшли в Європі під знаком формування принципово нових, невідомих світовій історії політичних та економічних інститутів. Європейський досвід стає важливим інструментом переосмислення перспектив уніфікованого виробництва у сфері розвитку особистості і водночас є досвідом розбудови загальноєвропейської

державності. Місце кожного масштабного цивілізаційного центру на світовій арені в різні епохи визначається різними чинниками. З одного боку, це об'єктивні матеріальні параметри, а з іншого — суб'єктивні: мотиваційні чинники, засоби виробництва, соціально-політична структура і система духовних цінностей [5, 300].

Глобалізація, зокрема її складова — розвиток ринкових відносин, які нині стають всеосяжними, зумовлює потребу в посиленні національної ідентичності. Інакше народ, нація, кожна особистість, що входить до її складу, втрачають самодостатність, послаблюється їх вплив і зменшується внесок у загальносвітові процеси. Збереження та розвиток національної ідентичності, національний патріотизм є неодмінною умовою позитивного розвитку діалогу цивілізацій. Першорядну роль у цих процесах відіграє система освіти. За її допомогою людина прилучається до здобутків людства, що мають глобальне значення, досягає все краще зі скарбниці власного народу, зберігає власну національну ідентичність, що є умовою духовного, економічного та фізичного виживання в умовах стрімких, часто суперечливих, а то й негативних планетарних процесів [9, 296].

За останні десятиліття відбулися доктринно-глобалізаційні трансформації світової системи вищої освіти, що є безперечним визнанням її позитивної ролі в долі будь-якої держави, суспільства і кожної окремої особистості. Рівень сучасного розвитку системи вищої освіти спеціалісти відносять до одного із надійних критеріїв у структурі інтегральної оцінки цивілізованості окремої країни, регіону чи континенту. Численні загальновизнані та загальноприйняті аксіоми, що містяться в головних документах міжнародних та регіональних форумів, констатують, що суспільство все більше віддає перевагу знанням, що вища освіта — це джерело інтелектуальної незалежності, руху і прогресу знань з метою підготовки і формування відповідальних, елітних, освічених кваліфікованих спеціалістів, без яких не можливий ні економічний, ні соціальний, ні культурний, ні політичний прогрес жодної нації, ні економічний розвиток країни. Розвиток вищої освіти належить до найважливіших національних пріоритетів, вища освіта як “стратегічний ресурс” XXI ст. має бути невід’ємним компонентом глобального проекту постійної освіти для всіх, виступаючи її рушійною силою і особливим елементом; вища освіта має сприяти вирішенню найбільших проблем глобального, регіонального та місцевого масштабів [6].

Національні системи вищої освіти не можуть продуктивно розвиватись поза межами глобальних процесів і тенденцій, за межами попиту світового ринку праці. Вищу освіту слід розглядати як суспільне надбання, а міжнародну співпрацю та взаємодію — як основні шляхи її глобального розвитку [6, 238]. Рівень розвитку суспільства в межах тієї чи іншої держави визначається як основними типами господарства, так і встановленою ієрархією цінностей та інтересів, характеристиками населення, так званим людським капіталом. У сучасний період розвитку України для її економічного зростання певне значення має потенціал людського капіталу, втілений в освіті та виробничому навчанні. Одним із найважливіших видів інвестицій у людський капітал є витрати на освіту. Освітня політика в кожній цивілізованій країні має відповідні стратегічні національні пріоритети. Освіта є вагомим фактором соціально-економічного розвитку суспільства та особливо важливим інструментом формування національних держав, засобом забезпечення їх цілісності, міцності та стабільності [7, 205].

Сучасне суспільство потребує кваліфікованих спеціалістів, які можуть навчатися та успішно працювати по всій Європі, що спричиняє нагальну потребу у доступі до всіх рівнів системи вищої освіти та адекватному забезпеченні мобільності. Саме молоді люди є провідниками демографічного, соціально-економічного, політичного та духовного поступу, визначальним чинником перетворень.

Державна молодіжна політика в Україні реалізується у непростих соціально-економічних умовах. Система управління державною молодіжною політикою являє собою багаторівневий процес, що охоплює діяльність всіх гілок влади. Діяльність держави покликана сприяти самоорганізації й самореалізації молоді, розвитку її творчої активності, впровадженню її ініціатив в усіх сферах життєдіяльності, залученню до реформування українського суспільства та економіки, формуванню розуміння своєї відповідальності за сьогоднішній день суспільства і його майбутнє. Адже успіх у реалізації державної молодіжної політики значною мірою зумовлюється залученням самої молоді до цього процесу, її активною громадянською позицією. Важливим чинником цього є участь молодих людей у суспільному житті країни.

Державна молодіжна політика — це системна діяльність держави у відносинах з особистістю, молоддю, молодіжним рухом, що здійснюється в законодавчій, виконавчій, судовій сферах і ставить за мету створення соціально-економічних,

політичних, організаційних, правових умов і гарантій для життєвого самовизначення, інтелектуального, морального, фізичного розвитку молоді, реалізації її творчого потенціалу як у власних інтересах, так і в інтересах України.

За останні десятиліття відбулися кардинальні зміни у системі вищої освіти України. Вони були зумовлені новими державними, соціально-економічними, політичними, суспільними, міжнародними пріоритетами держави. Вища освіта в основі своїй переорієнтована на світові стандарти, підготовку спеціалістів поставлено на науково-економічну основу. Система вищої освіти, як і освітня система в цілому, стала більш динамічною, більш наближеною до реалій перехідного періоду. Концептуальні аспекти нових підходів до вищої освіти, проблеми найближчих і віддалених перспектив вітчизняної освіти викладені в багатьох наукових публікаціях, обговорювались на семінарах, з'їздах, конференціях, конгресах, колегіях Міністерства освіти і науки України [6, 239].

Поступова інтеграція у світовий освітньо-науковий простір не вимагає знищення кращих традицій вітчизняної системи освіти. Зараз відбувається реорганізація освітніх установ шляхом підвищення акредитаційного статусу, з'явилася велика частка недержавних вузів, створено філії столичних вищих навчальних закладів у регіонах України, що дає можливість задовольнити велику кількість бажаючих одержати освіту і знайти достойне місце на ринку праці.

Нині європейські організації формують перелік кваліфікацій для Єдиного європейського освітнього простору. Кожна країна створює національні переліки, сумісні із загальноєвропейськими. Для цього Міністерством освіти і науки України разом з Міністерством праці було проведено роботу щодо вдосконалення класифікатора професій, посад, кваліфікацій та їх узгодження з переліком програм підготовки в навчальних закладах України. Система кваліфікацій та посад обов'язково повинна надати випускнику кожного навчального закладу можливість знайти достойне місце на ринку праці.

Вищі навчальні заклади I–II рівнів акредитації залишаються однією з важливих складових освітньої галузі України. Це навчальні заклади із розвиненою матеріально-технічною базою, практичною спрямованістю навчального процесу, своєрідними педагогічними колективами і технологіями навчання. Багаторічною практикою підтверджено, що випускники технікумів і коледжів, які отримали освітньо-кваліфікаційний рі-

вень молодшого спеціаліста, успішно виконують обов'язки керівників середньої ланки управління виробництвом. Навіть в умовах економічного спаду ці навчальні заклади зуміли залишитись на рівні галузевих вимог [8].

Київський будівельний технікум — вищий навчальний заклад першого рівня акредитації, який проводить освітню діяльність з надання вищої освіти за освітньо-кваліфікаційним рівнем “молодший спеціаліст” за п'ятьма напрямками підготовки і дев'ятьма спеціальностями.

Технікум має відповідний рівень кадрового та матеріального забезпечення, заснований на державній формі власності і підпорядкований Українській державній будівельній корпорації, він співпрацює з Холдинговою компанією “Київ-міськбуд” і входить на підставі рішення Міністерства освіти і науки України та укладених договорів до науково-методичних комплексів з навчальними закладами III–IV рівнів акредитації.

Уважно розглянувши положення Міністерства освіти і науки України “Про відокремлені структурні підрозділи вищих навчальних закладів”, колектив технікуму подав свої пропозиції щодо навчальних закладів, які мають багатoproфільні напрями підготовки. Відповідно до Концептуальних засад розвитку вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України, передбачається введення технікумів і коледжів до складу структурних підрозділів вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації, створення корпоративних університетів. Було б доцільним залишити багатoproфільні навчальні заклади самостійними, але в навчально-методичних комплексах з вузами III–IV рівнів акредитації відповідних освітніх напрямів.

Прикладом цього є навчально-методичний комплекс “Будівельник” при Київському національному університеті будівництва і архітектури, до якого згідно з рішенням Міністерства освіти і науки України увійшли на правах самостійності Київський будівельний технікум та 22 навчальні заклади з будівельними напрямками підготовки. Такі комплекси створені також з Київським національним економічним університетом, з Міжрегіональною Академією управління персоналом, є домовленість про створення комплексу з Національним аграрним університетом. Київський будівельний технікум уклав договір про співпрацю з Європейським університетом, що знаходиться в місті Прага. Випускники технікуму, отримавши візу на навчання, зараховуються на третій курс

університету, де здобуватимуть вищу освіту за європейським зразком. Крім того, вони працевлаштовані на час навчання і забезпечені житлом.

Це сприяє модернізації існуючих закладів освіти, забезпечує безперервну ступеневу підготовку фахівців для галузей народного господарства відповідно до змін у соціально-економічному, суспільно-політичному, правовому та науково-технічному середовищі України через впровадження у практику навчально-виховного процесу інноваційних технологій, прогресивних світових концепцій розвитку, педагогічних і науково-методологічних досягнень. Завдяки відпрацьованим навчальним планам і програмам випускники технікуму зараховуються на третій курс університетів і продовжують навчання до рівня бакалавра та магістра. Аналіз показує, що 90 % наших випускників продовжують навчання у вищих навчальних закладах III–IV рівнів акредитації, що свідчить також про високий рівень підготовки молодших спеціалістів.

Отже, на цей час Київський будівельний технікум є багатопрофільним, тому немає сенсу підпорядковувати технікум різними університетам з відповідними напрямками підготовки.

В умовах реформування системи підготовки фахівців у вищих навчальних закладах I–II рівнів акредитації передбачається приведення назви навчальних закладів до передбаченого змісту освіти та виконання їх нинішніх завдань. У зв'язку з цим керівництво Української державної будівельної корпорації звернулося до Міністерства освіти і науки України з клопотанням щодо реорганізації технікумів у коледжі. Відповідно до вимог часу пропонується Київський будівельний технікум реорганізувати в Київський коледж будівництва, архітектури та дизайну, а потім — в Інститут будівельних технологій та дизайну.

Така реорганізація надасть можливість скоординувати навчальні плани підготовки фахівців і встановити проміжну ланку між технікумом (коледжем) та університетом. Крім того, співпрацюючи в подальшому з професійно-технічними закладами, а технікум вже співпрацює з ГПТУ-26, буде створено лінію градації освіти: “кваліфікований робітник — молодший спеціаліст — бакалавр (інженер)”. Така структура підготовки гармонійно поєднується з потребами будівельної галузі і відповідає європейському принципу регулювання ринку праці. А, враховуючи можливості науково-методичних комплексів, випускники коледжу (інституту) (напряму “Будівництво”) зможуть продовжувати навчання за скороченими програ-

мами до рівня магістра у навчальних закладах III–IV рівнів акредитації.

На сьогодні вже усвідомлена проблема браку кваліфікованих робітничих та інженерних кадрів. А це вимагає структурної зміни в їхній підготовці. Сучасна будівельна галузь гостро відчуває потребу у кваліфікованій робочій силі, спеціалістах середньої та інженерно-технічної ланки управління. Університети будівництва ведуть підготовку спеціалістів вищої ланки управління, будівництва, проектування, а основою управління будівництвом є середня ланка, яка втілює в життя задуми архітекторів, дизайнерів, проектантів і замовників. Університети підготовкою такої ланки спеціалістів не займаються. Про це свідчить великий конкурс серед абітурієнтів, які вступають на будівельні спеціальності нашого технікуму.

У зв'язку з інвестуванням великих коштів (іноземних і вітчизняних) в розвиток інфраструктури, яка буде забезпечувати проведення чемпіонату Європи з футболу в 2012 р., виникає потреба у кваліфікованих спеціалістах будівельної галузі. Згідно з оцінками експертів, тільки для м. Києва в цій галузі бракує понад 9 тис. спеціалістів. Київська міська державна адміністрація пропонує заповнити цей дефіцит, запросивши спеціалістів будівельної галузі з Китаю.

Упродовж трьох років колектив Київського будівельного технікуму працює над впровадженням в Україні, зокрема у м. Києві, Програми фонду підтримки будівельної галузі. Вивчається та опрацьовується методика підготовки робочих кадрів, специфіка матеріально-технічної бази, необхідної для впровадження передових технологій та нових матеріалів із залученням досвіду німецьких фірм. Технікум плідно співпрацює з німецько-українським будівельним центром “Київ” (БЦК), який очолює віце-президент Фонду підтримки будівельної галузі Т. Вайзе. У технікумі відкрито центр підвищення кваліфікації робітничих спеціальностей. Тут студенти мають можливість опанувати нові технології сучасної будівельної галузі, пройти практику на підприємствах і в навчальних центрах Італії, Німеччини, Чехії відповідно до укладених між сторонами договорів про співробітництво.

Зважаючи на те, що в Україні не ведеться підготовка фахівців з опоряджувальних робіт та кольорового і просторового дизайну, а потреба у спеціалістах цього спрямування існує і створює відповідно величезну нішу у розвитку сучасної будівельної галузі, готується відкриття нової спеціальності “Опорядження будівель і споруд та дизайн” з напрямку 0921 “Будівництво”. До кла-

сифікатора професій введено професію “технік з опоряджувальних робіт та дизайну”.

Реалізація інноваційних ідей вимагає не тільки підготовки необхідних документів, а й проведення профорієнтаційної роботи серед учнів шкіл, рекламних заходів, участі у спеціалізованих виставках і згуртованої праці всього колективу навчального закладу — разом зі студентами, їхніми батьками та випускниками.

Демократичні зміни в соціально-економічному розвитку держави, приєднання України до Болонського процесу стали важливим кроком на шляху курсу України до Європейського Союзу. Саме тому, за словами В. Литвина, стан політичної культури суспільства має турбувати всіх, кому дорогі ідеали незалежності й демократії. Успіхи у справі трансформації прямо залежатимуть від темпів становлення нових економічних відносин і нової ідентичності, динаміки зміни поколінь, характеру політичної соціалізації молоді, здатності суб'єктів політики до консолідації своїх зусиль. А від рівня політичної культури вирішальною мірою залежатиме здатність нашої держави увійти в коло цивілізованих держав.

Література

1. Бебик В. М. Політологія для політика і громадянина: Моногр. — К.: МАУП, 2003. — 424 с.

2. Болонський процес у фактах і документах / Упоряд.: М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук та ін. — К.; Тернопіль: Вид-во ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2003. — 52 с.

3. Болонський процес: перспективи і розвиток у контексті приєднання до Європейського простору вищої освіти: Моногр. / За ред. В. М. Бебика. — К.: МАУП, 2004. — 200 с.

4. Вища освіта України і Болонський процес: Навч. посіб. / За ред. В. Г. Кременя; Авт. кол.: М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук та ін. — К.: Освіта, 2004. — 384 с.

5. Врадій В. О., Яковлев О. В. Виклики глобалізації та креативний політичний потенціал сучасної Європи // Діалог цивілізацій: протиріччя глобалізації: Матеріали Другої Всесвіт. конф. (Київ, 23 трав. 2003 р.). — К.: МАУП, 2003. — С. 300–309.

6. Гримблат С. О. Діалог цивілізацій: высшее образование — глобальные и региональные тенденции // Діалог цивілізацій: протиріччя глобалізації: Матеріали Другої Всесвіт. конф. (Київ, 23 трав. 2003 р.). — К.: МАУП, 2003. — С. 235–240.

7. Носков В. І., Мирошниченко О. В., Кальянов А. В. Проблеми вищої освіти в контексті європейської інтеграції // Діалог цивілізацій: протиріччя глобалізації: Матеріали Другої Всесвіт. конф. (Київ, 23 трав. 2003 р.). — К.: МАУП, 2003. — С. 205–208.

8. Підвищення ефективності вищої освіти — визначальний чинник зростання соціально-економічного потенціалу держави: Матеріали доповіді міністра освіти і науки на підсумковій колегії Міністерства освіти і науки України 23 лют. 2006 р. // Освіта. — 2006. — № 7, 15–22 лют.

9. Шевченко В. Ф. Освіта і національна ідентичність в умовах глобалізації // Діалог цивілізацій: протиріччя глобалізації: Матер. Другої Всесвіт. конф. (Київ, 23 трав. 2003 р.). — К.: МАУП, 2003. — С. 296–299.

Стан політичної культури суспільства залежатиме від участі молодих людей у суспільному житті країни, на що прямо впливає рівень освіти. Успіхи у справі економічної та політичної трансформації українського суспільства залежатимуть від темпів становлення нових економічних відносин і нової ідентичності, динаміки зміни поколінь, здатності суб'єктів політики до консолідації своїх зусиль. Від рівня політичної культури вирішальною мірою залежатиме здатність нашої держави увійти в коло цивілізованих держав Європи.

Состояние политической культуры общества будет зависеть от участия молодых людей в общественной жизни страны, на что прямо влияет уровень образования. Успехи экономической и политической трансформации украинского общества будут зависеть от темпов становления новых экономических отношений и новой идентичности, динамики изменения поколений, способности субъектов политики к консолидации своих усилий. От уровня политической культуры в решающей степени будет зависеть способность нашего государства войти в круг цивилизованных государств Европы.

The condition of political culture of society will depend on young people participation in public life of country, the level of education influences this directly. Successes in matters of economic and political transformation of Ukrainian society will depend on the rates of establishing of new economic relations and new identity, dynamics of change of generations, ability of subjects of policy to consolidate their efforts. The level of political culture will greatly depend on ability of our state to enter in the circle of the civilized states of Europe.

Надійшла 6 вересня 2007 р.